

Jan Baan

1979 - 2021

bij Brabants Landschap

Over visie, missie en strategie

Door Thijs Caspers en Annelieke Kelderman

Inleiding

15 april aanstaande beëindigt Jan Baan (1954) zijn dienstverband bij Brabants Landschap. Hij gaat met pensioen als directeur - voorheen aangeduid als rentmeester - wat hij was vanaf 1994, een periode van 27 jaar. Vanaf 1987 was hij adjunct-directeur, terwijl hij in 1979 bij onze organisatie in dienst trad als districtsbeheerder. Alles bij elkaar heeft hij dus 42 jaar lang (mede) leiding gegeven aan onze organisatie, die hij in belangrijke mate gekleurd heeft. En zag hij allerlei externe invloeden op natuur en landschap afkomen, waarop hij zo goed als kon inspelen. Een terugblik op zijn loopbaan kan niet anders dan een bijzonder interessant beeld opleveren. Dat is er een van veranderende inzichten, maar ook constanten waaraan is vastgehouden. Hieronder volgt een gesprek met uitweidingen.

Met een schop, bijl en zaag ...

Jan studeerde cultuurtechniek aan Hogeschool Van Hall Larenstein in Velp 'vanuit het idee dat als je iets met natuur wilt doen, je verstand moet hebben van grond en water: hoe zitten ze ruimtelijk en historisch in elkaar?' De fysieke biografie van het landschap dus. Zijn eerste werkverband was bij Staatsbosbeheer. Hij moest ervoor zorgen dat landschapsplannen binnen ruilverkavelingen (onder meer die van Veghel-Erp en Sint-Oedenrode) overeind bleven. Toch ging daarbij zoveel natuur verloren, dat hij al snel beseftte dat hij dit niet zijn hele leven wilde doen. 'Ik solliciteerde met succes naar de baan van districtsbeheerder bij Brabants Landschap. Op de vraag hoe het met mijn personeel zat, zei mijn baas Dolf Gijtenbeek:

Jan in de 'herenkamer' van de 17de-eeuwse hoeve het Groot Duijfhuis in Kasteren bij Liempde, onder hem grondig gerestaureerd.

je hebt drie man, een schop, een bijl en een zaag.' Hij trok de Herbertusbossen bij Heeze in om Amerikaanse vogelkers aan te pakken met een bijl. 'Ik was eigenlijk een soort veredelde terreinmedewerker. Na een week had ik door hoeveel je er per dag kon bestrijden en deed het werk over aan een aannemer. Op de Hugterheide bij Maarheeze zat ik dagen achtereen te blessen, terwijl allerlei mensen mij moesten hebben en er bestond nog geen mobiele telefoon. Ik hield kantoor aan huis in Eindhoven en 's maandags ging ik naar kantoor in Helvoirt. Dat schoot niet op. Daarom vroeg ik links en rechts naar mensen om het blessen over te nemen. Iemand werd me getipt, ik ging een dag met hem er op uit en zag dat hij het kon. Waaruit een opdracht volgde. Zo werkte het ook met het maken en plaatsen van slagbomen. Ik trok zelf het bos in met een motorzaag, kettingen en sloten. Omdat er nogal wat geplaatst moesten worden, schoot het

- ▲ Een van de hoogtepunten uit Jans loopbaan, het uitzetten in 2017 van edelherten in De Scheeken bij Best, in het hart van 'Het Groene Woud'.
- ◀ Rond de kasteelboerderij van Out Herlaer, vlak ten zuiden van Den Bosch, komt een buitenmuseum van allure, naar verwachting in 2029 operationeel.

niet op. Iemand die daar vaak wandelde, bood aan te helpen. Hij bleek heel vaardig en ik betaalde hem naar uren. Hij hield ook vernielingen bij en zo had ik op een gegeven moment overal mannetjes zitten. Omdat ik veel veldwerk zelf heb gedaan, mag ik beweren dat ik beheerder onder de beheerders ben. En dankzij de ervaringen in de begintijd word ik ook helemaal niet zenuwachtig als ik zonder personeel zou komen te zitten. Met een telefoon en een auto kom je al een heel eind.'

... houd je het compact

Al snel kwamen er natuurlijk wél structureel mensen bij, maar het principe van de 'compacte organisatie', dat al leefde bij zijn voorganger Gijtenbeek, is altijd gebleven. Niet voor niets luidt een Joods / Arabisch

gezegde om je vijand veel personeel toe te wensen (= veel zorgen en ellende). Een compacte organisatie is er een met korte lijntjes en in eigen beheer doen wat een ander niet beter kan dan jijzelf. En al het andere uitbesteden aan mensen die dat weer beter kunnen. 'Het werkt eigenlijk heel simpel. Zo zijn we een van de weinige natuurorganisaties die geen eigen vee hebben. Waarom zou je eigen koeien houden? Dan moet je er ook mee naar de slachter, veearts en noem maar op, wat allemaal tijd en moeite kost. Boeren kunnen dat allemaal veel beter dan wij. Nou, laat ze dat dan ook doen. We hebben ook geen eigen machinepark. In de verschillende werkschuren is wel onderhoudsgereedschap, maar we hebben geen tractoren, ploegen en maaimachines. Zo houd je het overzichtelijk.'

▲ *Brabants Landschap heeft er nooit eigen vee op nagehouden, maar schaart dat van anderen in: iedereen blij.*

Ieder in zijn kracht zetten ...

Een ander kenmerk van onze organisatie is de grote mate van eigen verantwoordelijkheid die werknemers hebben. Jan voelt zich ook geen manager over hen - 'in wezen een overbodige baan' - en speelt liever in op hun innerlijke gedrevenheid. De overtuiging iets te doen, moet uit henzelf komen. Ze moeten staan achter het waarom van hun taken. Pas dan wordt het iets van henzelf. En doen ze meer dan louter wordt opgedragen. 'Dat klinkt idealistisch, maar zo heeft het hier altijd gewerkt. Zo haal je het beste in mensen naar boven.'

... en niets opleggen

Natuurlijk is er een hiërarchie en blijft Jan de baas, maar hij hoeft dit zelden te laten weten. 'Het leuke en aantrekkelijke van het karakter, de 'cultuur' van Brabants Landschap is dat geen medewerker *bij voorbaat* onder de indruk is van het feit dat ik toevallig directeur ben. Dat zegt ze helemaal niets en dat is een goede zaak. Je krijgt pas gezag door dingen die je zichtbaar en meetbaar voor elkaar krijgt. Dan pas mag je strepen op je schouders dragen. Respect leg je niet op, maar dwing je af op basis van verdienste. Onze beheerders, voor het publiek de 'boswachters' - we hebben er verspreid over de provincie acht - zijn allemaal mannetjesputters met hun eigen netwerken. Stelt zich een vraag, dan kijken zij niet (automatisch) naar boven, zeg maar 'mij'. Ze zijn heel wel in staat zelfstandig beslissingen te nemen. (Op saillante momenten is er wisselwerking.) Naast beheer, nemen ze ook de taak van voorlichting op zich en onderhou-

den ze hun eigen vrijwilligersgroepen. Zijn die twee taken bij de andere terreinbeheerende organisaties gescheiden, bij ons is dat gecombineerd. Op centraal niveau hebben we natuurlijk ook een afdeling voorlichting, maar op uitvoeringsniveau is het gecombineerd, een kracht van onze organisatie. De beheerders zijn in belangrijke mate ons gezicht naar buiten toe, vooral naar de boeren. De afstand tot hen is ook letterlijk niet groot, wat zorgt voor betrouwbare samenwerkingsverbanden. Er zijn boeren die al 40 jaar vee bij ons inscharen. Ik zet elk jaar 400 maal mijn handtekening onder inschappingscontracten!' (We doen niet aan pacht, want bepalen zelf graag wat gebeurt op onze grond.)

Eigendom is macht

Toen Jan in dienst kwam bij Brabants Landschap hadden we 5.400 hectare, toen hij aantrad als directeur 11.300 en nu staat de teller op 18.800. Na It Fryske Gea (Friese Landschap) zijn wij qua oppervlak het grootste Landschap, terwijl we met aankopen het laatst begonnen. 'Door dit bezit aan grond (en gebouwen erop) zijn we een belangrijke speler geworden in het maatschappelijke spel. We staan ergens voor, hebben een gezicht, een reputatie hoog te houden. We worden gehoord en dat is belangrijk. Niet eens zozeer voor onszelf, maar voor de natuur waar we voor staan: de legitimiteit van ons bestaan. Want natuur vertegenwoordigt als factor in de samenleving nog altijd een *zachte* waarde, die steevast wordt ondergesneeuwd door de economie,

een harde waarde. Maar die zachtheid maken wij sterker door er het eigendomsrecht onder te leggen. In die zin kan men niet om ons heen; en dus ook niet om de natuur.'

Dankzij de das

De focus op en de kunst van het aankopen - een vak apart - nam Jan over van zijn voorganger Gijtenbeek en toenmalig voorzitter Albert Klinkenbergh. Niet alleen de directeur, ook de districtsbeheerders en beheerders bij Brabants Landschap kopen aan als dat zo uitkomt. Zij zitten er in veel gevallen korter op en genieten vertrouwen in de regio. Dat gold ook voor Jan in zijn tijd als districtsbeheerder en adjunct-directeur. 'Ik heb voor grondaankopen bij honderden boeren gebuurt en er sloten koffie gedronken. Als de boerin nog eens inschonk, wist je dat het de goede kant opging. In Noordoost Brabant ging het vooral om lapjes bos en cultuurland waar dassen(burchten) zaten. Daaruit is onder meer ons terrein Zevenhutten bij Cuijk ontstaan. Het ging heel slecht met de das in de jaren '80 en '90, die was teruggedrongen tot het uiterste noordoosten van Brabant. Met Jaap Dirkmaat van 'Das & Boom' zat ik in het provinciaal dassenplatform. We kregen voor mekaar om met subsidie gronden te verwerven op de nieuwe 'aankooptitel das', ook als ze buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) lagen. Jaap zorgde voor de argumentatie als hij weer ergens een wissel of andere sporen had gevonden. Vervolgens ging ik in gesprek met de grondeigenaren. Bij de aanleg van de A73 ten zuiden van Cuijk waren tunnels voorzien, anders zouden

dassen zich te pletter lopen. Die moesten dan wel aansluiten op burchten en looproutes. Die weer beveiligd moesten worden door houtsingels aan te leggen. Een boer die ik polste om stroken land daarvoor te verkopen was Piet van de Wiel. Na aandringen stemde hij in met enkele stroken, maar ik kwam bij hem terug toen Jaap weer ergens dassenharen had gevonden. Piet was daar niet blij mee: *'Je koopt niet meer van mij, tenzij mijn hele bedrijf.'* Dat kwam er ook van. Bij het provinciaal aankoopoverleg eind dat jaar bleek nog een provinciaal potje over te zijn dat opgemaakt moest worden: iedereen blij, wij, Piet en de dassen.'

Ook rond de Kraaijenbergse Plassen ten westen van Cuijk konden in de jaren '90 strategische gronden, ondermeer de Grote Geest, worden aangekocht, dankzij de 'dassentitel'. Anders was veel meer grond afgegraven. Al de gesubsidieerde aankoop van landgoed Tongelaar bij Mill in 1979 was er kunnen komen dankzij de das. Het hele Land van Cuijk is er als laatste bolwerk van dit toen bedreigde roofdier goed uitgesprongen bij de begrenzing van de EHS vanaf 1992.

Natuurbeheer

Het leggen in 1982 van een **schotbalkenstuw** in de gekanaliseerde Sterkselsche Aa in de Herbertusbossen bij Heeze was het eerste beekherstelproject in Brabant (en een van de eerste in Nederland). Bij de kanalisatie afgesneden dode meanders konden hierdoor weer water voeren. 'Het was voor mij een geweldige motivatie: op veel meer plaatsen

◀ Aanwezigheid van de das (b) droeg in de jaren '80, '90 en '00 bij aan de veiligstelling van waardevolle natuurgebieden in Noordoost Brabant, zoals Zevenhutten (o) bij Cuijk en De Geest (inzet) bij Gassel.

(b) Jan (r) en Mari (l, zie ook p 59-68) aan de kuier in de Herbertusbossen bij Heeze, na 40 jaar 'revisited'.
(o) Dankzij hun inzet en praktische geest konden afgestoten meanders van de Sterkselsche Aa weer gaan stromen.

konden langs deze relatief eenvoudige weg beken worden hersteld!’ Het Wereldnatuurfonds gaf er een schenking voor van f 25.000 en het werk werd uitgevoerd door aannemer Ploegmakers uit Vinkel. ‘En wie schetst mijn verbazing ... Onlangs, eind 2020, bijna 40 jaar later dus, moest ik tekenen voor natuurherstelproject Greveschutven op Valkenhorst, uitgevoerd door bedrijf Ploegam: het bleek om een neefje van Ploegmakers te gaan!’

De **distelkwestie** in het Markiezaatsmeer speelde al langer. Boerenorganisaties vonden - al dan niet terecht - dat boerenland rond ons natuurgebied schade ondervond van massaal uitgewaaid distelzaad. En er bestond zoiets als een provinciale distelverordening die eigenaren van grond met daarop veel distels gebood ervoor te zorgen dat anderen daar geen last van ondervonden. ‘Maar er bestond natuurlijk ook zoiets als de Natuurbeschermingswet die daarboven uitsteeg. Dit heel goed wetende, vroeg ik als adjunct-directeur per brief aan het ministerie van LNV vergunning aan om met een vliegtuig distels te bespuiten in het Markiezaatsmeer. Wat natuurlijk werd geweigerd! De reden waarom stond ook netjes in een brief retour. In 1994 is de zaak uiteindelijk geschikt, LNV heeft het overeengekomen schikkingsbedrag betaald.’

lees verder op p 17

Ieder jaar worden in onze terreinen, naast het reguliere beheer, grotere en kleinere natuurherstelprojecten in uitvoering genomen. Ze nemen meerdere jaren in beslag en volgen elkaar vaak op. Het is ondoenlijk hier een opsomming te geven. Ter illustratie willen we volstaan met de toelichting op één specifiek project.

Het bestrijden van distels in het Markiezaatsmeer bij Bergen op Zoom was in de jaren '80 en '90 een netelige kwestie.

vervolg van p 11

Landschapsbeheer

Als natuurorganisatie kopen wij gronden aan en beheren die zo goed mogelijk. Maar daarmee ben je er niet. Het stichten van reservaten, aankopen van ontbrekende schakels en uitvoeren van natuurherstelprojecten is van nul en generlei waarde als het gebied daaromheen - zeg maar 'het landschap' - een ecologische woestijn blijft. Daarom mag de verhouding tussen natuurbescherming en landbouw nooit polariseren. 'Ik heb me altijd intrinsiek geïnteresseerd in het verhaal van het landschap, dat je moet kunnen lezen als een boek. Daarin mogen moderne functies best zichtbaar zijn, dat is wel zo eerlijk. Ik snap de zorgen van de boeren heel goed, ben zelf zoon van een tuinder. Ik spreek ook nooit negatief over boeren, behalve wanneer ze negatieve dingen doen.'

'Waarom natuurbeheer niet zonder landschapsbeheer kan? Je moet in gehelen denken. Insecten sterven buiten reservaten massaal uit en redden het niet in reservaten alléén. Meerjarig Duits-Nederlands onderzoek kwam in 2018 met het schokkende nieuws van massale insectensterfte. Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) volstaat dus niet om de Nederlandse natuur overeind te houden. De natuur in reservaten zal moeten blijven communiceren met die daarbuiten. Het is goed dat we onze eigendommen hebben. Dat je daarin de waterhuishouding kunt herstellen en een beheer kunt voeren,

▲ Graanakker op de dalflank van de Dommel, Kasteren; inzet: Jan, ook daadwerkelijk actief in het landschapsbeheer.

gericht op (kwetsbare) soorten. Maar tegelijkertijd zien we hoe de natuur in haar geheel toch nog achteruit holt. Ondanks de intensieve landbouw moeten we met boeren blijven zoeken naar uitwegen.’

‘Als eigenaar en beheerder van natuurterreinen ben je er de baas. In het landschap daarentegen ben je altijd maar één van de spelers. Je krijgt er pas iets te vertellen als je geloofwaardig bent. Als je hebt laten zien dat je resultaten kunt boeken, vrijwilligers mobiliseren, regelingen uitvoeren en geld genereren. Om die reden is de personele bezetting voor landschapsbeheer bij Brabants Landschap, het ‘Coördinatiepunt Landschapsbeheer’, gegroeid van 1 fte (volledige werkweek) in 1980 naar 8,5 in 2021.’

Aankopen, vervolg

Emotioneel was de verwerving op 5 december 1999 van de *Landschotsche Heide*, die tegen de symbolische prijs van f1 overkwam van de gemeente Oirschot. Er zat een lang verhaal aan vast. Door tussenkomst van Brabants Landschap bleef in de jaren '50 een deel van deze heide gespaard van ontginning. Door burgemeester Smulders van Oost-, West- en Middelbeers, waar het toen onder viel, werd het Brabants Landschap aangeboden. Maar ons bestuur ... ging er niet op in! Daar kreeg het al snel spijt van, maar opvolgende gemeentebesturen wilden het resterende deel van 125 hectare, de Keijenhurk genaamd, voor jonge beginnende boeren alsnog ontginnen. Door tussenkomst van de overheid bleef het evenwel als ‘staatsnatuurmonument’ gespaard. Wettelijk moest genoemde gemeente zelf het gebied als

▲ *Dansende muggen boven het gras, een fenomeen dat van doodnormaal naar zeldzaam is geworden.*

Ondertekening in 1999 van de koopakte van de Landschotsche Heide bij Middelbeers.
In het midden van Weede van Dijkveld, Jan rechts.

▲ (l) Dankzij 'Plan Ooievaar', een ontwikkelingsvisie uit 1986, kennen ook onze uiterwaarden aan de Merwede ooibossen.
(r) Jan in 1980 als jonge vader met zijn oudste op de rug op een bevroren Merwede.

natuur in stand houden, hoezeer het haar ook speet. Een halve eeuw later kwam dus een einde aan deze 'soap'. Everardus van Weede van Dijkveld, decennia lang secretaris van Brabants Landschap, mocht namens onze organisatie zijn handtekening zetten onder de koopakte, 'primitief' op de hei. Later zei hij dat het de mooiste dag van zijn leven was. Hij had al die jaren van treurnis van nabij meegemaakt en het zichzelf aangerekend dat de hei (bijna) verloren ging. 'Als rechtgeaard socialist meende hij in de jaren '50 nog dat natuur helemaal niet veiliggesteld hoefde te worden middels aankoop, dat het planologisch allemaal te regelen zou zijn. Een misvatting, maar het betekende wel dat

Brabants Landschap pas heel laat in gang schoot met aankopen.'

'De uiterwaarden bij Woudrichem waren mijn kinderspeelplaats. Je bouwde er hutten met je broers - geheime plekken - en keek er naar schepen. Het was spannend er doorheen te struinen bij wassend water. Ze waren van Domeinen en de inspecteur van die dienst vroeg waarom ik ze wilde overnemen. Toen ik zei dat ik er als kind graag speelde, gunde hij ze ons in erfpacht (voor 40 jaar). Dit gaf ons gelegenheid de Oudendijkse Geul, een meestromende nevengeul, te graven. Iets soortgelijks speelde bij de koop van het Groot Duijfhuis met omgeving in het gehucht Kasteren bij Liempde, een van de mooiste spots in Brabant. Bij de onderhandelingen met oud-notaris Piet Mertens bood ik veel minder dan een andere kandidaat, maar beloofde wel om er de pachter, Sjefke, te laten zitten. Waarop mevrouw Mertens zei: 'we verkopen aan Brabants Landschap.'

Gorp de Leij onder Goirle, dat aan alle kanten omsloten wordt door het veel grotere landgoed Gorp en Rovert van de familie Van Puijenbroek, hebben we in 1962 kunnen aankopen van de nazaten van Hubert van Beusekom. Die was er verbolgen over dat de oude Eduard van Puijenbroek zo'n 40 jaar eerder zijn hondje bij de jacht - per ongeluk - had doodgeschoten. 'Uit wraak' ging het laatste en mooiste deel van Gorp daarom naar ons. 'Bij uitruil van gronden in De Gooren bij Hilvarenbeek, kwamen de Van Puijenbroeks met de wens om die scheve situatie te

◀ *Na de koop in 2000 van het Groot Duijfhuis in Kasteren mocht de pachter er uiteraard blijven wonen en boeren.*

herstellen. Maar omdat wij hier inmiddels ook 60 jaar wortels en dus emotie hebben liggen, willen we daar niet aan. We hebben er qua natuurbeheer veel energie in gestoken en de Nieuwe Hoef, een 17de eeuwse tiendschuur, gerestaureerd. Bovendien beschouwen we Gorp de Leij als een vooruitgeschoven post van de Regte Heide met het flankerende beekdal van de Poppelsche Leij. Voor de rest trekken we goed op met Gorp en Roovert en houden samen bijvoorbeeld verharding tegen van de Roovertse Dijk tussen Hilvarenbeek en Poppel. Ik heb nog nooit een basisstuk doorverkocht of uitgeruild. Ik zal het ook nooit doen, we houden wat we hebben.'

'Vaak genoeg ben ik door gemeentes en andere instanties met de beste bedoelingen benaderd om hun gronden te beheren. Zelfs tegen betaling, maar dat heb ik steeds geweigerd. Je moet alleen eigen bezit en gronden in langdurige erfpacht willen beheren. Je kunt andermans grond langdurig uitstekend beheren, maar wanneer daar de stekker uit wordt getrokken - en dat kan op elk moment - kunnen de natuurresultaten in een klap vernietigd worden. Daar zijn trieste voorbeelden van. Beheer nooit iets wat niet van jou is.'

Landgoederen

Landgoederen die Jan nog met overheidssubsidie heeft kunnen aankopen zijn onder andere Jagershagen, Nieuwkerk, Heeswijk, Lindonk en delen van Baest en de Wouwsche Plantage. Tot diezelfde overheid in 2012 besloot om aankopen van landgoederen en

andere reeds bestaande natuurgebieden (als bos en hei), niet langer te vergoeden. Sindsdien gaat geld alleen nog naar landbouwgrond waar *nieuwe natuur* van gemaakt wordt. 'Wil je nu een landgoed aankopen, dan is dat met eigen geld. Dat doe je meestal niet, want die miljoenen zijn hard nodig om het Nederlands Natuurnetwerk (NNN), in ons geval Natuurnetwerk Brabant (NNB), te realiseren. Een enkele keer wel, uit strategische overwegingen. Maar het moet gezegd dat we al lang geleden zijn opgeschoven van koper naar helper van landgoederen. Het aankopen van landgoederen was nooit een doel op zich. De natuurorganisaties waren altijd slechts een vangnet voor landgoederen zonder opvolger of gezonde financiële basis. Zolang zittende families het financieel kunnen rondbreien en de jongere generatie exploitatie op haar eigen manier kan invullen, stimuleer je dat als natuurorganisatie. Bij aanleg van landschapselementen en functiewijziging van grond worden ze geholpen door ons Coördinatiepunt Landschapsbeheer. Daardoor is onze verstandhouding met landgoedeigenaren zo goed. Ze vertrouwen ons, we zijn er niet op uit hun grond weg te kapen. Wil je landgoedeigenaren begrijpen, dan moet je eerst hun cultuur goed kennen. Van Gijtenbeek en Klinkenberg leerde ik hen te zien als een soort van collega's. Immers, net als wij, houden ze met *particulier* bezit kostbare zaken van *algemeen* belang in stand: het landelijke cultuur- en natuurpatrimonium (voorvaderlijk erfgoed). We zijn dus niet anders als natuurlijke bondgenoten die dezelfde strijd voeren,

De landgoederen Lindonk (b) en Wouwsche Plantage (o) op de Brabantse Wal onder Bergen op Zoom. Inzet: aan de voet van de Wal groeit plaatselijk muskuskruid, een soort van bronnetjes.

sinds een dikke eeuw is het nooit anders geweest.'

Landgoederen waren tot voor kort de enige bewust ontworpen landschappen, in Nederland en ver daarbuiten. 'Daar zaten die families achter, hen komt de eer toe. En met alle families van de 40 landgoederen die Brabants Landschap in de loop der tijd heeft verworven, heb ik een goede relatie. Voor zover ze nog in leven zijn, ken ik ze ook allemaal. Wij doen nooit iets op een landgoed waar de (voormalige) familie het niet mee eens is. Als we er iets gaan veranderen, communiceren we eerst. Als natuurbeschermingsorganisaties moeten we bescheiden opereren en niet met de borst vooruitlopen. Wat verbeelden we ons wel? We kunnen nota bene alleen aankopen met overheidsgeld ...'

lees verder op p 29

▲ Kasteel Zegenwerp bij Sint-Michielsgestel kent een geschiedenis van 700 jaar.

▲ Jan bij de plant van een beukenlaan op landgoed de Pannenhoeft bij Rijsbergen.

vervolg van p 24

Scheid nooit huis en goed

‘Gebouwen op landgoederen worden zoveel mogelijk gerestaureerd in wisselwerking met en verhuurd aan familieleden. Hoofdgeregeld daarbij is om huis en goed nooit van elkaar te scheiden. Een goed voorbeeld is landgoed Zegenwerp bij Sint-Michielsgestel. Toen het kasteel hier een aantal jaren geleden (opnieuw) te huur kwam, meldden zich veel kandidaten, maar werd gekozen voor de familie Alting von Geusau. Na onderzoek bleek het 200 jaar geleden in hun handen te zijn geweest. Wanneer de gelegenheid zich voordoet, moet je de geschiedenisdraad weer oppakken. Zo zet je het verhaal voort. Bij de inboedel van het huis zitten een bokaal,

gastenboek en charters tot wel 700 jaar oud. Ik heb ze laten restaureren en ondergebracht in een klimaatkast, allebei op onze kosten. Maar ze rusten in het kasteel, waar ze meer thuishoren dan bij ons op kantoor of in een museum. Zo houdt je een traditie in leven.’

‘Ik wil een rentmeester zijn in de ware zin des woords: we hebben weliswaar de eigendomstitel over gebieden en gebouwen, maar daarom is het nog niet ons absolute, soevereine bezit. Privaatrechtelijk hebben we weliswaar een sterke positie - ook tegenover de overheid - maar door de samenleving zijn we in staat gesteld ze te verwerven.’

▲ (l) Kunstig gemaakte deur in villa Mattemburgh. (r) In het bijhorende park de godin Fructuosa, met ten overvloed een hoorn des overvloeds.

▼ (l) Fort Altena werd verworven in ruïneuze staat, maar (r) omgetoverd in een oord waar het goed toeven is.

▲ Bakkerskil, Jan laat zich op de bouwplaats bijpraten door mannen uit de praktijk.

Erfgoed

Sinds 2019 hebben we de POM-status, wat staat voor 'Professionele Organisatie Monumentenbehoud'. Als beheerder van erfgoed zijn we dan ook enorm gegroeid. 'In de 'prehistorie', begin jaren '80, knapten we het verruïneerde kasteel Tongelaar bij Mill op met nauwelijks geld. Na eerst bij hen thuis gekeken te hebben - hoe het daar was - nam ik twee bouwvakkers aan. We begonnen 's morgens om zes uur en maakten gedurende de dag zoveel herrie dat na een paar maanden de krakers vanzelf verdwenen. Die tijd ligt ver achter ons. Restauratie van de stijltuin van Mattemburgh met zijn vele gebouwen nam zo'n 25 jaar in beslag. De laatste loodjes wisten we te klaren met een aanzienlijke bijdrage uit de nalatenschap van 'de laatste havenbaron', Jacques Schoufour.' Ook in het beheer van erfgoed maakten we een hele ontwikkeling door. Aan gebouwen die vrijkomen van bewoning, wordt zoveel als kan een publieke functie gegeven. 'Het is o zo makkelijk ze verhuurd te krijgen aan mensen die daar flink voor willen betalen. Maar de opdracht is groter om er jan publiek kennis van te laten nemen, uiteraard op een passende wijze die het erfgoed niet schaadt. En het eventueel een passende exploitatie te geven, want na restauratie stelt zich natuurlijk de opgave van (duurzaam) onderhoud.'

Blij maakt blij

Beide opgaven speelden en spelen heel sterk bij de forten in de gemeente Altena, onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. 'Fort Altena stond leeg en was omringd door

een waas van geheimzinnigheid. Je durfde er niet eens naar te kijken, de geheime dienst was er vroeger ondergebracht. Eerst werd het door Domeinen aan Staatsbosbeheer aangeboden, maar die hadden er geen zin in. We hebben het kunnen kopen voor een symbolisch bedrag van € 1.' Maar zo'n fort is natuurlijk enorm vervallen. Een eenmalige subsidie en eigen geld waren nodig om het op te knappen - een hele opgave - en een passende exploitatie te geven. Dat werd horeca. 'Het was me namelijk opgevallen dat die, zo dicht aan de A27, schitterde door afwezigheid op het hele traject tussen Breda en Utrecht. (En Van der Valk had zijn oog al

▲ In het restaurant dat is gevestigd in de voormalige orangerie van Mattemburgh wordt geserveerd uit de eigen 'eetbare tuin'.

▼ *Out Herlaer, de oudste landgoedsite in de wijde omgeving van Den Bosch, was vanwege de vele overstromingen noodzakelijkerwijze gevestigd op een terp.*

eens laten vallen op deze locatie.) Uit de huuropbrengsten kunnen we het fort duurzaam onderhouden: iedereen blij, niet in het minst het publiek. Wat mij dan weer blij maakt. Een paar jaar later werd ik door de burgemeester gevraagd Fort Bakkerskil over te nemen. Er was een illegaal feest geweest met wel 1.000 mensen die de hele boel kort en klein hadden geslagen. Ook hier hebben we met veel geld, geduld en vindingrijkheid iets moois tot stand gebracht, waar het publiek bovendien wat aan heeft.’

Maar niet om de winst

Het begin is gelegd voor een buitenmuseum met beeldentuin bij Out Herlaer vlak ten zuiden van het Bossche Broek, naar verwachting klaar in 2029. Vanuit Den Bosch kunnen mensen er straks met een bootje naar toe en een kaartje kopen. 't Vaantje, het voormalige veerhuis aan de Dommel, krijgt een bestemming als erfgoedlogies. Maar goed, dat is dus

(verre) toekomstmuziek. ‘In totaal verhuren we over al onze terreinen zes horecagelegenheden. Het is niet de bedoeling daar puur zakelijk in te staan, er zoveel mogelijk geld uit te halen. Als de huurders van goede wil zijn, verdienen ze krediet wanneer het hen even tegenzit. En net als bij eigen werknemers moet je ze niet frustreren, maar probeer je juist de positieve krachten aan te boren.’ Ook hier is het mechanisme van ‘gunnen’ erg belangrijk: waarom doen we wat waar voor wie? ‘Net als het ‘verhaal van het landschap’, heb je ook het ‘verhaal van het gebouw’. Ik ben heel erg voor eigendom, want dan ben je de baas. Maar verbeeld je tegelijkertijd niks, ook niet als Brabants Landschap. Want je blijft maar een passant, een zuchtje in de tijd. We dragen verantwoordelijkheid voor natuur en gebouwen, maar realiseer altijd je betrekkelijkheid: rentmeesterschapsbesef noopt tot bescheidenheid.’

lees verder op p 37

vervolg van p 32

Maatschappelijke partners ...

Natuurbescherming mag en kan - wil je het goed doen - zich niet beperken tot de zorg voor natuurgebieden (in eigen beheer). Dan zou je je doel immers voorbije schieten. Iedereen die verder kijkt dan zijn neus lang is, zal dit zijn opgevallen, gezien belangrijke kwesties als verdroging en stikstofdepositie, die al decennia lang spelen en vragen om een gezamenlijke aanpak van alle spelers in het buitengebied. Het is dan ook zaak om daarover eerst tot een consensus en aanpak te komen en die vervolgens voor te leggen aan de politiek. Van 2003 tot 2019 deden dit, steeds voorafgaand aan de provinciale verkiezingen, de zogenaamde 'manifestpartners'. Vijfmaal kwamen zij tot een 'manifest' waarin uit de doeken werd gedaan welke problemen in het buitengebied spelen en welke oplossingen voorhanden zijn. Het waren oproepen voor een gezamenlijke, gebiedsgerichte aanpak om tot belangrijke en noodzakelijke transitie te komen. Die

'partners' zijn de natuur- en milieuorganisaties, boerenslandorganisaties, waterschappen, de ANWB en het Brabants Particulier Grondbezit. Voorzitter van de manifestpartners was Jan die er - het Brabantse model indachtig - aan hechtte om steeds met een gezamenlijke boodschap te komen waarin iedereen zich kon vinden; hoe groot de belangenverschillen ook konden zijn. Dat kostte soms best wat kruim, maar lukte steeds. Het verkiezingsmanifest uit 2011, 'Het Brabantse buitengebied in een metropolitane* omgeving', had tot gevolg dat de door de landelijke overheid danig uitgekleden 'Ecologische Hoofdstructuur' (EHS) in Brabant alsnog in zijn volle glorie wordt afgemaakt. (Via het GOB, zie p 33-36)

... door dik en dun

Stikstofdepositie en verdroging wijzen er al op dat met de wereld van de landbouw en de waterschappen het meest rond de tafel is gezeten. Om het manifest in 2019 rond te breien, togen Jan Baan en Jack Verhulst, boer en bestuurslid van Brabants Landschap, voor een ultiem gesprek naar het hoofdkantoor van de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) in Den Bosch. Opgewacht door de voorman van die organisatie, werden ze in de hal geconfronteerd met een glaskunstwerk waarin haar symbolen zijn verwerkt, een ploeg en een kruis. (Je vindt ze ook regelmatig terug in gebrandschilderde ramen.) 'Nou heb ik je', zei Jack spontaan, 'jullie zijn het kruis uit het oog verloren!' Dat zou niet alleen staan voor de christelijke identiteit, maar ook voor de kleine boer. 'Daarentegen zijn jullie

▲ *Cruce et aratro*, 'met het kruis en de ploeg', het oude motto van de 'Noordbrabantse Christelijke Boerenbond' (NCB), opgegaan in de ZLTO.

*metropolaan = grootstedelijk, urbaan

Steeds vaker verschrikkelijk droog ...

*Van boven met de klok mee: de drooggeval-
len Kleine Beerze bij Oostelbeers; sporen van
vogelpoten als laatste getuigen van vocht; het
Markiezaatsmeer als zandvlakte; gebarsten
bodem van het Padvindersven, Rijsbergen.*

...waar het ook lekker nat kan zijn

Van linksboven met de klok mee: de Zeezuiper op landgoed Zoomland bij Bergen op Zoom, in 2016 nog goed gevuld; beverdam in de Astensche Aa bij Deurne (zie ook p 78-79); een bever weet wel raad met 'watersnood', binnen het bereik van de Maas; bovenloop van de Roodloop op de Roversche Heide, Hilvarenbeek.

de dienaren van het grootkapitaal geworden en daarmee helemaal de weg kwijt', vervolgde Jack. Dat werd tegengesproken, maar wat hieruit blijft hangen is dat gesprekken van meer beschouwelijke aard belangrijk zijn binnen onze discussies.'

Motorkapoverleg

Verdroging van natuurgebieden is niet alleen op te lossen door het nemen van maatregelen daarbinnen, daarbuiten moet minstens zoveel regie gevoerd worden. Binnen de natuurbescherming was die notie al lang doorgedrongen, bij de waterschappen (kennelijk) niet. Door overal zo snel mogelijk 80% van het gevallen water af te voeren, kan de grondwaterstand zich nergens herstellen, in natuurgebieden en ook daarbuiten niet. Na de drie opeenvolgende droge en bijzonder hete jaren (met dus veel verdamping) 2018, 2019 en 2020, is dat besef ook ingedaald bij de waterschappen. Logisch, want ook de landbouw begon er onder te lijden (er viel niet tegenop te beregenen), en die is sterk vertegenwoordigd bij de waterschappen. 'Uit contacten tussen mijzelf en de verschillende dijkgraven enerzijds en die tussen onze eigen beheerders en de opzichters anderzijds, werd voorjaar 2020 duidelijk dat het nog nooit zo erg was geweest. En dat er noodplannen moesten worden gerealiseerd om water vast te houden. Sindsdien gaan onze collega's het veld in om hun collega's van het waterschap te ontmoeten en de sloten aan te wijzen waar uit oogpunt van natuur niet meer geschoond mag worden; maar integendeel planken moeten komen. Wáár precies, wordt aangegeven op kaarten die worden open gespreid op de

motorkap van hun terreinwagen: vandaar 'motorkapoverleg'. We moeten niet provoceren - dat werkt alleen maar averechts - maar samenwerken. Heeft een opzichter geen tijd of zin, dan moeten onze beheerders mij dat melden, dan bel ik de desbetreffende dijkgraaf. Het motorkapoverleg in het veld zetten wij voort binnen het 'Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg' (BBG). Daar wordt het bestendigd. We mogen overtollig winterwater nóóit meer zomaar onze terreinen uit laten lopen, onder het mom van schade aan de landbouw. En wat is er nou toch leuker dan met je collega van de 'andere partij' het veld in te rijden en aan te wijzen waar het knelt? Ik deed het liefst zelf!

Het Groene Woud (HGW)

Het idee voor het HGW ontstond uit de wens om Kampina en Mortelen met elkaar te verbinden, waarvoor de naoorlogse ontginning het Banisveld werd ingericht. Daarvoor moesten enkele grote bedrijven worden uitgekocht. In 1987 speelde er ook de dreiging van een hoogspanningsleiding. Een andere voorloper was de *zachte* uitvoering van de landinrichting Sint-Oedenrode. Begin jaren '90 was al sprake van de naam. Het groeide uit tot een ambitieus plan om het open gebied tussen de stedendriehoek Tilburg, Eindhoven en Den Bosch te sparen en landschappelijk te versterken. Het werd ingediend bij de gedeputeerde voor natuur, Lambert Verheijen. In 2005 kreeg het de titel Nationaal Landschap - die weer verdween met Henk Bleker - en werd het uitgebreid met de Drunense Duinen.

(b) Het Banisveld tussen Kampina en Mortelen, Lennisheuvel; (lm) het ecoduct over de A2 tussen Boxtel en Best uit 2005 functioneert goed; (rm) oplevering van het ecoduct over het spoor (in 2020), 2 km westelijker, rechts Jan Baan en links Yvo Kortmann, voorzitter van het VGNP; (o) een edelhert geeft structuur aan de vegetatie in De Scheeken.

Denken in groot en klein

Een grote stap voorwaarts betekende het ecoduct over de A2 in datzelfde jaar. Er is veel gediscussieerd over de breedte. Bijdragen kwamen van de Provincie en van de ministeries van V&W en LNV. 'De avond vóór de officiële opening waren de graafmachines nog in vol bedrijf. Ik kwam 's morgens vroeg aan en zag aan sporen in de geroerde grond dat die nacht al reeën waren overgestoken. En zei tegen minister Karla Peijs dat ze niet meer hoefde te openen, anderen waren haar al voor geweest. Het effect van zo'n ecoduct is groter dan je denkt: het dwingt je zowel in het groot als klein te denken. Want hoe lopen de leefgebieden van dieren die er gebruik van maken verder? Je wordt gedwongen buiten de regio te denken, maar ook naar het wegennet daaronder te kijken. Want wat voor zin heeft het om grote leefgebieden met elkaar te verbinden als dieren vervolgens op secundaire en tertiaire wegen te pletter lopen? Die moet je dus zien te ontsnipperen.'

'Van Gogh Nationaal Park' (VGNP) en 'Brabants Bodem' (BB)

Het VGNP is met 'Nederlandse Delta' en 'Hollandse Duinen' een van de eerste Nationale Parken 'nieuwe stijl'. Wat wil zeggen dat ze in een stedelijke omgeving liggen, waarmee naar een 'verzoening' wordt gestreefd. Aan het project BB doen nu 55 boeren mee, onder meer de 'Duinboeren'. Binnen twee jaar wordt dat aantal opgeschaald naar 200. Die wens komt voort uit een visie. We zullen in de Metropool Brabant, als onderdeel van de Nederlandse Deltametropool - het gebied tussen Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Eindhoven - natuur overeind moeten zien te houden. Die metropool staat ook aangegeven in de nieuwe 'Nationale Omgevingsvisie' (NOVI). Daarin worden de drie metropolen Parijs, Londen en 'Nederland' met elkaar vergeleken. Ze zijn ongeveer even groot en met een vergelijkbaar inwonertal, maar zijn ruimtelijk totaal anders ingericht. 'Mijn ambitie is om in

◀ Drie keer een metropool met een oppervlakte van 100 bij 125 km, weergegeven op dezelfde schaal: (l) Parijs, 12 miljoen inwoners, (m) Londen, 13,5 miljoen inwoners, en (r) Midden Nederland, 10 miljoen inwoners. De inrichting van de laatste is totaal verschillend, met vooral veel groen erbinnen.

die metropool een NP te maken waar je met stedelingen, boeren en natuurbeschermers kijkt naar wat mogelijk is. Wil je in zo'n omgeving natuur overeind houden, dan zul je dat - hoe lastig ook - moeten zien te doen met boeren. Ik voorspel dat over vijf jaar 1,5 miljoen Brabanders weten dat ze in het VGNP wonen. En dat een groot deel van hen producten gaat kopen van BB, geproduceerd door boeren in harmonie met de natuur.

Waarvoor ze 20% meer betalen, waardoor boeren goed de kost kunnen verdienen en bodem, biodiversiteit, water, landschap en dieren worden ontzien. Ik zeg dat je het met elkaar moet doen. BB-producten zullen het etiket gaan dragen van zowel duurzaamheid als lokale verbondenheid. Met het VGNP en BB geef je jonge boeren de kans weer trots te zijn op hun beroep, met directe lijnen naar maatschappij en consument toe.'

lees verder op p 54

De A2 ter hoogte van landgoed Venrode bij Boxtel. De reeën lijken zich weinig aan te trekken van de verkeersdruk.

Kansen voor natuur en landschap in een dichtbevolkte bekenmetropool

Het Van Gogh Nationaal Park (VGNP)

'Zelfportret met strohoed', Parijs, zomer 1887

De schilderijen en tekeningen op de p's 44-49, 12 in getal, zijn alle van Vincent van Gogh (1853-1890).

De kracht van verbeelding

Dit Nationale Park is nog altijd 'in ontwikkeling' (i.o.). Het meet 120.000 hectare, dat is ongeveer een kwart van onze provincie. Nogal wat partners, in totaal zo'n 50, zetten zich ervoor in. De laatste jaren is een beweging ontstaan om natuur, landschap en erfgoed in Brabant duurzaam in stand te houden. Ze wordt gedragen door overheden, natuur-, landbouw- en erfgoedorganisaties, bedrijfsleven en toerisme: een breed spectrum dus, wat ook nodig is om tot consensus te komen. In het te ontwikkelen NP wordt geïnvesteerd in het landschap van de toekomst, voor natuur die doordringt tot in het hart van steden en dorpen. Maar waarbinnen ook perspectief moet zijn voor boeren en duurzame voedselproductie. En voor natuurbeleving en cultuurtoerisme. Dat allemaal midden in een economisch krachtige regio, waarbij veel gevraagd zal worden van creativiteit en vindingrijkheid. Het 'verhaal' van

'Houtsprokkelaars in de sneeuw', Nuenen, september 1884.

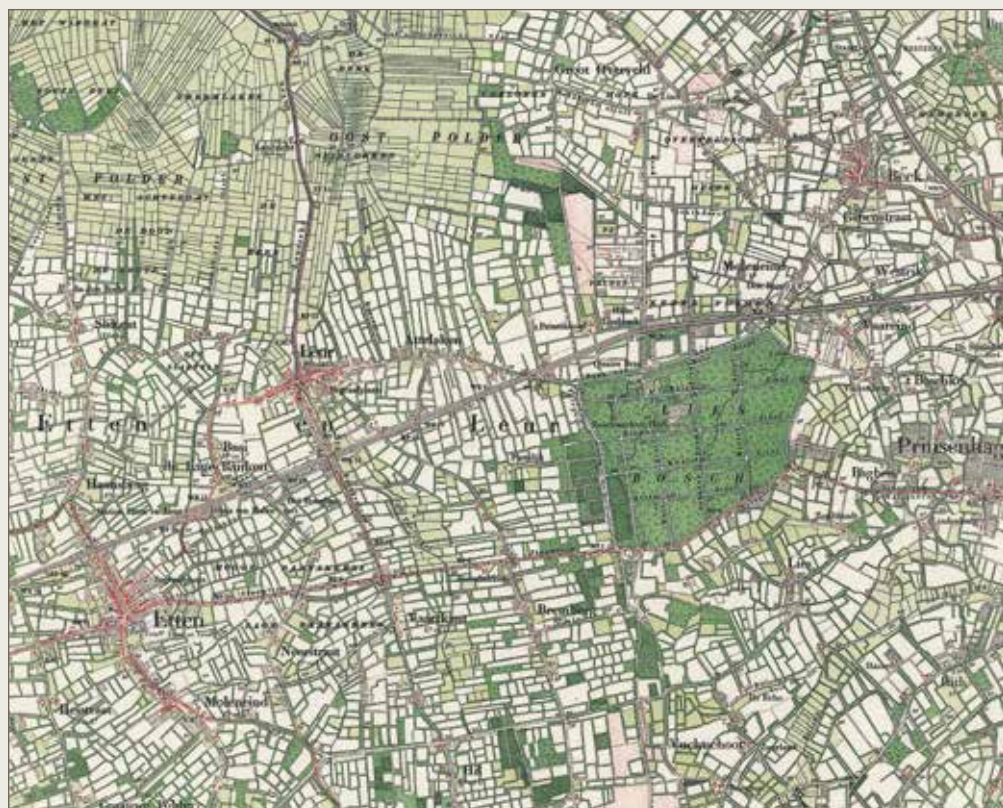

Van Gogh - internationaal de bekendste Brabander ooit - staat daarbij centraal. Want weliswaar (door zijn tijdgenoten) onbegrepen, toonde hij veel lef en verbeeldingskracht. En zowel in zijn werken als brieven toonde hij veel liefde voor natuur, landschap én de mens daarin. Laten wij dit 150 jaar later trachten te evenaren, op eigentijdse wijze. Hier wordt gewerkt aan het landschap van de toekomst, het verleden indachtig.

'This World was never meant for one as beautiful as you'

Het gedachtegoed en kunstenaarschap van Van Gogh mogen dus dienen als gids en inspiratiebron voor het NP. Ruimtelijk en recreatief is gekozen voor treinverbindingen en een sterke fiets- en wandelinfrastructuur. We weten immers dat Van Gogh veel met de trein reisde en nog meer wandelde. Wat heeft hij

een schoenen versleten! Maar Van Gogh heeft voor het NP vooral toch een overdrachtelijke betekenis. Hij voelde zich in Brabant thuis maar - onbegrepen als hij was - ook weer niet. Hij omschreef zichzelf als een wereldburger. En dat was hij ook, een internationaal georiënteerde buitenbeentje. Een ongemakkelijke tegendraadse kunstenaar, met aandacht voor schoonheid en de ploeterende mens. Een die droomde van een betere wereld, die maar niet kwam. Over heel de wereld werd en wordt zijn innerlijke strijd en zoektocht herkend, bezongen zelfs. Zijn we niet allen dolenden? Verplicht om de wereld mooier achter te laten dan we haar aantreffen? In het VGNP moet het gaan om de waarden, waar Van Gogh voor stond. Hoe helpen kunst, verbeelding en verwondering ons op een nieuwe manier naar onze leefomgeving te kijken?

P 46

(b) *Dat de omgeving van Etten Vincent inspireerde, spreekt vanzelf voor wie deze topografische kaart uit 1894 bekijkt: wát een kleinschaligheid en menselijke maat! (lo) 'Jongeman, gras snijdend met een sikkel' (waarschijnlijk zijn broertje Cor), Etten, oktober 1881. (ro) 'Weg met knotwilgen', Etten, oktober 1881.*

P 47

(b) *'Korenschoven op een veld', Nuenen, augustus 1885. (o) 'Schaapsherder met kudde', Nuenen, september 1884*

Van linksboven met de klok mee: 'Weg met knotwilgen en man met bezem', Etten, oktober 1881; 'Boerin, aardappelen opgravend', Nuenen, augustus 1885; 'Rand van een korenveld met klaprozen en een patrijs', Parijs, zomer 1887; als er één geweest 'bekenmetropool' genoemd mag worden, dan is het Brabant wel. Dit impliceert een enorme ruimtelijke en wateropgave.

(b) 'Collse watermolen', Nuenen, mei 1884. (lo) 'Stilleven met vijf vogelnesten', Nuenen, september-oktober 1885. (ro) 'Twee ratten', Nuenen, november 1884.

Brabants Bodem (BB)

‘Brood & Spelen’ ...

... uit 2018 was een ontwerpprijsvraag die inspeelt op de veranderingen in het buitengebied. Het initiatief kwam van het College van Rijksadviseurs, de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel, de ministeries van BZK en LNV, de respectieve waterschappen, het GOB, de ZLTO en gemeentes: breed gedragen dus, wederom. De prijsvraag bood boeren een kans om samen met ontwerpers en anderen na te denken over de toekomst van hun bedrijf. En te komen met *‘radicale, realistische en realiseerbare voorstellen’*

voor de grote opgave waar het platteland voor staat. Van de 60.000 boeren hebben er 16.000 geen opvolger. Hoe keren we de leegloop van het platteland met innovatieve en duurzame oplossingen? De 16 winnaars ontvingen ieder € 25.000 om, samen met coaches, hun plannen in een half jaar tijd verder uit te werken. Die werden in 2019 gepresenteerd.

... Bart & Bas

Een van de winnaars is Bart Combee (1996), die samen met zijn vader Bas een melkvee-

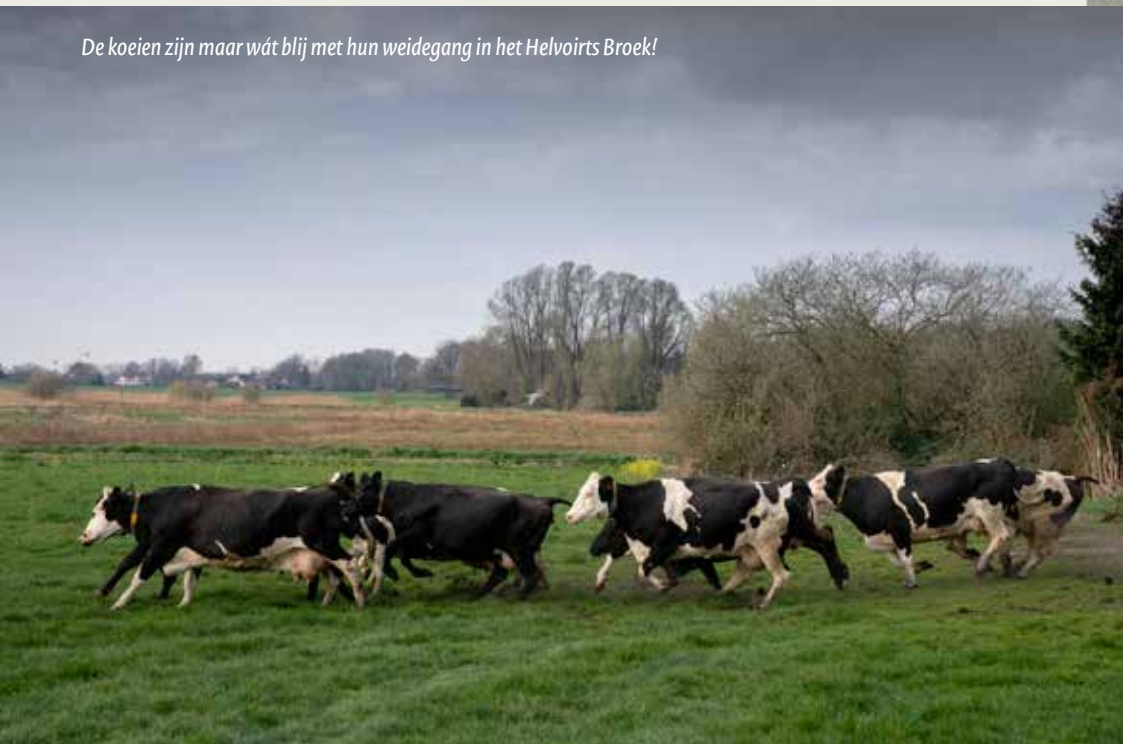
▲ Bart (l) en zijn vader Bas Combee op hun melkveebedrijf bij Helvoirt.

houderij runt in het Helvoirts Broek, halfweg Tilburg en Den Bosch. Ze willen van 65 naar 95 melkkoeien. Uitbreiding van de huidige stal is niet mogelijk omdat de geurcirkel dan te groot wordt. Er moet dus een nieuwe stal komen op een andere locatie. Voor het eerste hebben ze een kwatrijnstal in gedachte, voor het tweede de beekdalflank van de Broekley achter hun boerderij. Wat is een 'kwatrijn'? Een stal die opgaat in het landschap en transparant is, je kunt er dwars doorheen kijken. Er is veel ruimte voor koeien, die naar believen in en uit kunnen lopen. Ligboxeilanden met stro stellen de dieren op hun gemak. Een speciale vloer scheidt mest en stro bij de bron. Daardoor heb je al de helft minder ammoniakuitstoot dan bij een traditionele stal.

Oog voor omgeving, maatschappij, kringloop en koe

Vanuit de nieuwe stal kunnen koeien zó de omliggende weilanden in lopen en hoeft er minder gemaaid te worden. Binnen de kringloopgedachte past het leveren van zoveel mogelijk vers gras, dat ook smakelijker is. Vanaf mei wordt dag en nacht geweid, 'zo krijgen we zoveel mogelijk groen gras in de koe', aldus Bart. 'Als koeien veel buiten zijn, nemen ze meer voedingsstoffen op en blijven ze gezond, waardoor ze ook meer melk produceren. Iedere kilometer minder die ze lopen, scheelt een kilo melk. Voor de kwaliteit die we leveren, vragen we wel 20 cent per liter melk meer.' Voor eigen krachtvoer en stro wil Bart gerst gaan telen. Urine wordt ingezet op de graspercelen, vaste mest op de

De koeien zijn maar wát blij met hun weidegang in het Helvoirts Broek!

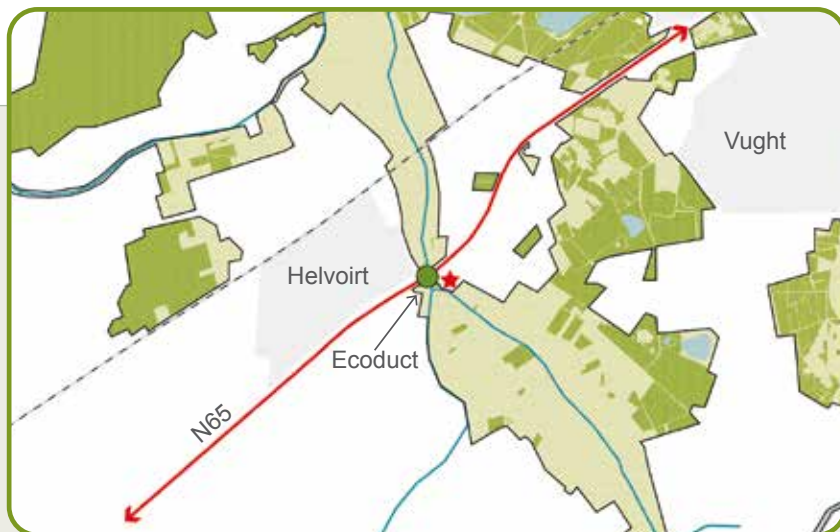
▼ Barts gedroomde 'kwatrijnstal', met vrije in- en uitgang voor de dieren.

akkers. Zo wordt de kringloop sluitend gemaakt. In de oude stal wil Bart een kaasmakerij beginnen. 'Het zou zonde zijn onze bijzondere melk in de grote melkplas te laten verdwijnen.' En het lokale natuurproduct verkopen via de korte keten. Aan het bedrijfsplan gaven alle betrokken partijen al hun fiat: Provincie, gemeente, waterschap, bank én

Brabants Landschap. Via Barts land, dat zich uitstrekt aan weerszijden van de N65, kunnen straks niet alleen zijn koeien maar ook wilde dieren en wandelaars 'oversteken' waar deze weg op poten wordt gezet (eigenlijk dus 'ondersteken'): een cruciale corridor binnen het VGNP.

▼ Uitsnedes uit Barts projectplan: (b) de ultieme corridor binnen het VGNP en (o) historisch-geografische schets.

‘De Spelende Mens’

Aan het project BB is Jan begonnen met Nol Verdaasdonk, toenmalig directeur van de BMF, en Jan Willem Erisman, hoogleraar milieu en duurzaamheid aan de Universiteit van Leiden. ‘De merknaam heb ik ’s nachts bedacht, ik werd ermee wakker. Snel zijn de RABO en ZLTO erbij gehaald. Sindsdien mag het op steeds meer bijval rekenen. Peer Swinkels van Bavaria wil over een paar jaar het product ‘Bavaria Bier van Brabants Bodem’ op de markt brengen. Hun bier komt van gerst, verbouwd op akkers bij Lieshout waar biologische stalmest en restwater van de brouwerij overheen gaan. Dit concept willen we over het hele VGNP heen leggen. Ja, in veel gevallen waar nu nog maïs wordt verbouwd.’ ‘Scheiding’ of juist ‘verweving’ van functies is een oude discussie binnen de natuurbescherming. De afgelopen 50 jaar is doorgaans voor de eerste optie - natuur in reservaten en daaromheen louter intensieve landbouw - gekozen, de laatste lijkt nu redding te moeten brengen en niet alleen voor de natuur. Want juist in een verstedelijkt gebied is landbouwgrond niet alleen productieruimte voor boeren, maar tevens recreatieve ruimte voor de ‘spelende mens’. Zeker nu met corona zie je dat mensen gedwongen worden hun eigen omgeving te ontdekken, op wat voor manier dan ook. ‘Stedelingen kijken heel anders tegen industriële landbouw aan dan boeren: hij stinkt. Dat *kan* niet meer in metropolen. Landbouw daarbinnen moet op een andere leest geschoeid worden. Brabanders die door een mooi VGNP fietsen en wandelen, hebben het er voor over producten daaruit te kopen. Waardoor *verbinding* wordt gemaakt. Daar ligt de uitdaging van een NP in een metropolitane

omgeving. Intensieve landbouw, voor 85% gericht op export, met schaalvergroting en lage voedselprijzen tot gevolg, is een achterhaald concept. Landbouw moet weer verbonden worden met de eigen leefomgeving en de mensen die er wonen. Boeren moeten beloofd worden voor hun zorgtaak voor het landschap. Qua landbouwtransitie lopen we voorop in Brabant en dat willen we gestalte geven in het VGNP.’

Natuur dicht bij huis

‘Juist de metropool dwingt ons de kwaliteit van het landschap op z’n minst overeind te houden. Is het niet voor de natuur, dan toch voor de mensen. De motivatie voor het VGNP komt daarvandaan. Wil je het landschap behouden, dan kun je niet om de steden heen, dat begon al met HGW. Natuur en landschap zullen er altijd in relatie staan tot de stad, tot de mensen die er wonen en van de buitenruimte willen genieten. Daar moet je mogelijkheden voor scheppen, wat beter is dan in het vliegtuig stappen en naar het verre buitenland gaan. Die vernietigende wijze van recreëren is (hopelijk) geen lang leven meer beschoren. Niet voor niets luidt het credo / motto / logo van Brabants Landschap ‘Natuur dicht bij huis’. Welnu, dan moet je ook zorgen dat die er is. Het moet toegankelijke, begaanbare en beleefbare natuur zijn, die verkend moet kunnen worden. Een groot goed, waarvan het belang in deze coronatijd nog eens bevestigd wordt. Wat niet wegneemt dat je te gast bent in de natuur en je je als zodanig te gedragen hebt.’